



משרד החינוך
מדינת ישראל
משרד החינוך
מינהל עובדי הוראה
אגף א' הכשרה אקדמית קשרי מל"ג ות"ת

חינוך לחיים משותפים וחינוך נגד גזענות



חברים ושותפים, מנהיגי המוסדות להכשרת עובדי הוראה,

מערכת החינוך הישראלית פועלת ברובה בהתאם לפיצול בין ארבעת השבטים. תופעה היסטורית זו, שיש לה יתרון בגיבוש זהות, מקשה על ההכרות עם האחר בחברה הישראלית ומייצרת תחושת ניכור המועצמת לא פעם ברשתות החברתיות. אני מבקש לראות בציבור עובדי ההוראה את הכוח לגשר בין התרבויות, ליצור הכרות ומפגש, מתוך הבנה כי מה שמעסיק את עובדי ההוראה בחיים הפורפסינאליים היומיומיים, דומה מאוד (לדוגמא: אתגרי הוראת מתמטיקה או חינוך מיוחד, ניהול כיתה ועבודה עם הורים) ובמנהיגות הנדרשת מציבור עובדי ההוראה ליצור חברה ישראלית מגוונת ומעשירה.

מעבר לחשיבות הנושא הבאה לידי ביטוי במתווה ההכשרה החדש (ודמני-ענבר, פברואר 2021) אחת מאבני הדרך של מערכת החינוך לשנת תשפ"ב בהובלת שרת החינוך הד"ר יפעת שאשא-ביטון, היא פיתוח זהות ישראלית בתוך מרחב החיים המשותף במדינת ישראל. יעד שנגזר מתוך אבן דרך זו הינו חינוך לשותפות, סובלנות וערבות הדדית מתוך תחושת שייכות לקהילה ולחברה הישראלית. במסגרת יעד זה נשאף לקיים פעילות בזירות מגוונות המבטאות ומקדמות את ערכי השותפות: הכרת אולוכסיות מגוונות ופעילות אקטיבית לביטוי ערבות הדדית.

על מנת שיעד זה יושג, עלינו להתחיל לעסוק בנושא כבר בשלב הכשרת פרחי ההוראה. פרחי ההוראה יוכשרו להובלת שיח חברתי וערכי, הובלת שיח מכבד בנושאי מחלוקת וניהול קונפליקטים, קידום ערוצי שיח ופעולות משותפות למען "הטוב המשותף", קידום מפגשים רב-תרבותיים ומתן כלים לפתיחות ולסקרנות תרבותית ועוד.

משימה גדולה מונחת על כתפכם, מנהיגי המוסדות להכשרת עובדי הוראה המכשירים את המורים והגננות של העתיד. מהיכרותי אתכם, אני בטוח במחויבות של כל אחד ואחת ממנהיגי ההכשרה לקידום חיים משותפים במדינת ישראל ומאמין כי מחויבות זו תוביל ללמידה ועשייה משמעותית, כזו שתכין את בוגרי ההכשרה להיות אנשי חינוך מחויבים, מודעים, מעורבים ומשפיעים.

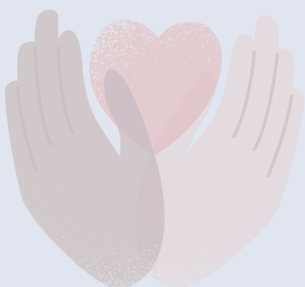
חוזר חינוך לחיים משותפים וחינוך למניעת גזענות מנסח עקרונות ודרכי פעולה ומהווה תשתית לכתיבת תכניות עבודה מוסדיות שניחו את נושא החינוך לחיים משותפים על סדר היום המוסדי בהיבטים רבים - המוסדי, הבין אישי והאישי.

אני מבקש להודות לד"ר לילי רוסו, מנהלת אגף הכשרה אקדמית וקשרי מל"ג-ות"ת ולרונית דגן, הממונה על ההתנסות בהוראה על הובלת הנושא במינהל עובדי הוראה. כמו-כן, אני מבקש להודות לצוות מכון מופ"ת ולנציגי המכללות ולכלל השותפים על סיוע בכתיבת חוזר זה, המהווה אבן דרך משמעותית במהלך. על שולחנו גיוס כספים ושותפים לקידום המהלך ברמה הלאומית.

זכרו - עובדי ההוראה הם הציבור היחיד שיכול להירתם למשימה בהיקף רחב ובכל חלקי החברה בהצלחה

איל רם

סמנכ"ל ומנהל מינהל עובדי הוראה



חינוך לחיים משותפים וחינוך נגד גזענות

חינוך לחיים משותפים וחינוך נגד גזענות הם תחומי פעולה מובחנים, המבקשים לשנות את המציאות המקומית ואת השיח הציבורי באמצעות השפעה על השדה החינוכי ולעשות זאת באמצעות הקניית ידע, היכרות והתנסות, דרכי התנהגות ופיתוח דיאלוג המושתתים על כבוד לכל אדם מכל קבוצה חברתית. על רקע ההפרדה בין קבוצות המאפיינת את מערכות החינוך בישראל, ועל רקע ביטויים ותופעות של גזענות בחברה הישראלית בכלל ובמערכת החינוך בפרט, מטרתו של החינוך לחיים משותפים היא למגר את תופעת הגזענות, להפחית דעות קדומות וניכור בין קבוצות, ולחזק דמוקרטיה ופלורליזם.

כדי לבנות חברה משותפת ושוויונית חייבים להתחיל בחינוך. כדי להגיע ללכידות חברתית, לשגשוג כלכלי ולטיפוח הדמוקרטיה בחברה הישראלית יש לקדם היכרות אישית, עמוקה והדדית, לטפח ערכים משותפים, לתת כבוד לזהויות השונות וליצור שוויון מלא בין כל הקבוצות. מערכת החינוך צריכה להכין את בוגריה לחיות זה לצד זה, באמצעות טיפוח של תפיסות עולמם של התלמידים מכלל המגזרים זה כלפי זה כך שיהיו מכוונים לחיים משותפים, ולא לפחד ולשנאה.

הכשרת עובדי הוראה ותפקידה בחינוך לחיים משותפים



מתוך הכרה בחשיבותה של הכשרת המורים ובהשפעתה הרבה על החברה, יש לפעול לקידום ולחיזוקם של החינוך לחיים משותפים והחינוך לשותפות בתהליך ההכשרה של עובדי הוראה. הצורך בעיסוק בחינוך לחיים משותפים ובחינוך נגד גזענות במסגרת של הכשרת עובדי הוראה קיבל ביטוי בדוח ועדת המתווים להכשרת עובדי הוראה (להלן: דוח ודמני-ענבר), שהתפרסם בפברואר 2021. הדוח קבע כי חינוך לחיים משותפים בחברה רב-תרבותית וחינוך לערכים, לדמוקרטיה ולמניעת גזענות יהוו חלק מנושאי הליבה כתוכן מחייב בתחומי החינוך, ההוראה וההכשרה הקלינית/המעשית, וישתלבו בתחומי הדעת השונים. מסמך מדיניות זה מציע עקרונות ופעולות ליישום במסגרת חינוך לחיים משותפים וחינוך נגד גזענות בהכשרת עובדי הוראה מהגן עד התיכון. בהתאם למתווה ולמסמך זה יבנה כל מוסד להכשרת עובדי הוראה תוכנית תלת-שנתית ליישום המתווה. הכשרת עובדי הוראה תכלול מחויבות למטרות החינוך לחיים משותפים, ובמרכזן הבניה של מרחב משותף שמתקיים בו מפגש בין קהילות שונות על בסיס חינוך פלורליסטי המקדם היכרות והכרה הדדית. מרחב זה מבוסס על ערכים דמוקרטיים של שוויון, סובלנות, צדק חברתי, כבוד הדדי, חירות, חופש ביטוי, פלורליזם תרבותי, סולידריות אנושית בין בני אדם באשר הם. הכשרת עובדי ההוראה בישראל (הכוללת הכשרת מורות וגננות בכלל מוסדות החינוך, כולל בחינוך המיוחד) פועלת בתוך הקשר חברתי מורכב - סכסוך לאומי אזורי מתמשך ומדמם לצד מתחים לאומיים, דתיים, מעמדיים ואתניים. המתחים הקיימים ממחיש את ההכרח בבניית חברה משותפת, ובהבנה שזהו צורך קיומי של החברה בישראל. מתוך כך מתחדדת חשיבות החינוך לחיים משותפים, הכולל צדדים הרמוניים ומקרבים לצד כלים להתמודדות עם קונפליקטים, מתחים וגזענות.

- להלן הסוגיות שיש לעסוק בכל אחת מהן במסגרת הכשרת עובדי הוראה ויישום המתווה לשילוב חיים משותפים ולמניעת גזענות:
- **מתחים על רקע לאומי:** הרקע ההיסטורי לקונפליקט הלאומי וליחסי יהודים-ערבים, משתי נקודות המבט, לצד החיים המשותפים, יחסי השכנות ושיתופי הפעולה.
 - **מתחים על רקע דת הנובעים ממגוון אוכלוסיות בעלות רקע דתי שונה - בחברה היהודית:** חילונים, מסורתיים, דתיים לאומיים וחרדים; בחברה הערבית: נוצרים, מוסלמים, דרוזים, זרמים וקבוצות בעלות מידות שונות של זיקה לדת.
 - **מתחים על רקע תרבותי אתני - מגוון אוכלוסיות בעלות רקע תרבותי אתני שונה:** בני עדות שונות ועולים חדשים.
 - **גזענות:** התמודדות עם גילויי גזענות בוטים או סמויים, כלפי "האחר הנוכח" (ילדים או מבוגרים הנוכחים בכיתה או במרחב הבית-ספרי, וביטויי הגזענות מופנים אליהם ישירות) וכלפי "האחר הנפקד" (אנשים שאינם נוכחים במרחב הבית-ספרי, והשיח עליהם מתאפיין בביטויי הגזענות נאמרים עליהם); בחינה של גזענות מבנית, מוסדית, בין-אישית ואישית.
 - **אי-שוויון ויחסי כוח:** אלה נובעים מפערים על רקע מעמד כלכלי-חברתי ועל רקע מעמד אזרחי, ומחייבים חשיבה ביקורתית ובחינה של תכנים ותוכניות לימודים מנקודת מבט של אי-שוויון ויחסי כוח.

כלל הסוגיות מהדהדות במרחב החינוכי ומחייבות הכשרה מקיפה ומעמיקה.



אגף הכשרה אקדמית וקשרי מל"ג ות"ת ימשיך לקדם וללוות את יישום והטמעת הנושא ויפעל לאגם את התוכניות הקיימות, לצד המשך חקירה ופיתוח תכנית כוללת שתשרת את כלל המוסדות להכשרת עובדי הוראה. יחד, בהתכווננות ובמאמץ משותף, נקדם את החינוך לחיים משותפים ואת החינוך נגד גזענות בהכשרת עובדי הוראה.

ד"ר לילי רוסו

מנהלת אגף הכשרה אקדמית וקשרי מל"ג ות"ת

המסמך נכתב ונערך בהובלת רונית דגן, אגף הכשרה אקדמית וקשרי מל"ג ות"ת בשיתוף עם:

אגף התמחות וכניסה להוראה, מינהל עובדי הוראה

היחידה הממשלתית לתיאום המאבק בגזענות, משרד המשפטים

פורום חיים משותפים, מכון מופ"ת - בהובלת ד"ר זהבה ברקני (מכללת סמינר הקיבוצים), מועין פחראלדין (המכללה

האקדמית לחינוך ע"ש קיי), ד"ר אור מרגלית (מכללת לוינסקי לחינוך)

עמותות הפועלות בתחום: מרחבים - המכון לקידום אזרחות משותפת בישראל, סיכוי - העמותה לקידום שיוויון אזרחי, מרכז

אקורד - פסיכולוגיה חברתית לשינוי חברתי, מחלקת חינוך של האגודה לזכויות האזרח, תקוה ישראלית בחינוך, עמותת

קדמה לשוויון בחינוך, מרכז פרס לשלום וחדשנות

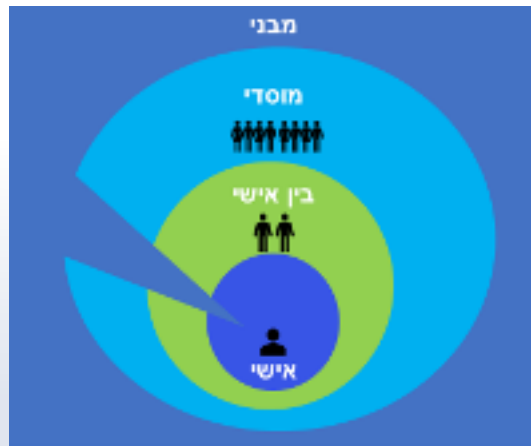
תודה מיוחדת: ד"ר גליה בונה, פרופ' עלי ותד, תמר ורטה-זהבי, ד"ר שרף חסאן, ד"ר דביר מלניק (מכללת קיי), יפה בניה



עקרונות בחינוך לחיים משותפים

- **אנשי החינוך (סגל הוראה וסטודנטים להוראה) כמפתח לשינוי:** בניית תפיסה של אנשי החינוך כסוכני שינוי ומובילי חינוך לסולידריות ולאהבת אדם באשר הוא אדם.
- **הוליסטיות:** חינוך מיטבי לחיים משותפים ייעשה באופן הוליסטי וישולב בכל התחומים - בלימודי החינוך התאורטיים, בלימודי הפדגוגיה ובלימודים הדיסציפלינריים, ויכלול את כל שותפי הקמפוס ועל פני רצף ההכשרה התאורטית, ההתנסות וההתמחות.
- **פדגוגיה מותאמת לחינוך לשותפות:** פיתוח ויישום של פרקטיקות המביאות את הנושא לידי ביטוי בכיתה, כולל פיתוח כלים דיאלוגיים וכלי הנחיה שיאפשרו לסגלי ההוראה ולסטודנטים להתמודד עם קונפליקטים ועם שיח על סוגיות שנויות במחלוקת.
- **עיסוק בזהות אישית, קבוצתית וקולקטיבית/ישראלית משותפת במסגרת קורסים וסדנאות:** התייחסות לנרטיב אישי, לריבוי זהויות, לזהויות מורכבות ולהצטלבות מיקומי שוליים (האופן שבו כמה מערכות דיכוי - גזענות, סקסיזם, הומופוביה ועוד - פועלות יחד, משפיעות זו על זו, ויוצרות דינמיקה ייחודית) בשלושת מעגלי הזהות (אישית, קבוצתית וקולקטיבית), באופן שנותן מקום לשונות ולהשלכותיה מצד אחד, ולדמיון ויצירת חיבורים מצד אחר.
- **נרטיב דואלי ונקודות מבט:** עיסוק בעצם קיומם של נרטיבים שונים, עיצוב נרטיבים על פי נקודות מבט, ולמידה של הנרטיבים ההיסטוריים של כל צד - בתוך כלל הסוגיות: מתחים על רקע לאומי (יחסי יהודים ערבים), רקע דתי, תרבותי-אתני ומעמדי.
- **עבר-הווה-עתיד:** במסגרת העיסוק בכל אחת מהסוגיות - לימוד על ההיסטוריה של הקונפליקט/מתח מנקודות מבט שונות (עבר), למידה של כלים לשיח על סוגיות קונפליקטואליות ותרגול שלהם (הווה), ועיסוק בבניית עתיד משותף (עתיד) דרך סדנאות, אומנות ועוד.
- **מחויבות לעיסוק בנושאים שנויים במחלוקת:** מתוך הבנה שנושאים שנויים במחלוקת, הטעונים רגשית, חברתית ופוליטית, בהכרח יעלו במסגרת העבודה במוסדות החינוך, חשוב לצייד את עובדי ההוראה בכלים להתמודדות איתם, באופן שיאפשר הקשבה, הרחבה של נקודת המבט, ושיח מכבד גם כאשר אין הסכמה.
- **הטרוגניות:** גיוון באוכלוסיית הלומדים כהזדמנות להיכרות מעמיקה. יש לעודד הטרוגניות ולנצל אותה בה בכיתות כדי לייצר הזדמנויות ומרחבים למפגש משמעותי ומתמשך. בד בבד יש לעודד ולקדם היכרות והכרה עם ה"אחר" שאינו נמצא בכיתה (בין היתר באמצעות מפגשים ופעילויות בין מוסדות) - הן עם תרבותו, הן עם מציאות חייו והבעיות שהוא מתמודד איתן.
- **המשכיות:** חינוך לשותפות אינו מפגש חד-פעמי אלא תהליך מתמשך וספיראלי, שיפגוש את הסטודנט ברצף הפדגוגי, לאורך שנות ההכשרה ובכניסה להוראה, ובצירים של ידע, כישורים וחוויות. יש חשיבות רבה לתרגול של הכלים הנלמדים.
- **הדרגתיות:** יש לבנות את התהליכים והעיסוק בסוגיות מורכבות בהדרגה, ולהביא בחשבון את התהליך הרגשי המתלווה לעיסוק בסוגיות אלו.
- **אינטגרטיביות:** העיסוק בסוגיות של חיים משותפים וחינוך נגד גזענות כולל כישורי ליבה (להלן בפרק הממד הבין-אישית), וישולב במסגרת קורסים ייעודיים כציר מלווה לנושא זה.
- **צריכה וקריאה ביקורתית של תקשורת ומקורות מידע:** פיתוח מודעות להטיות אישיות וחברתיות, ורכישת כלים לבחינה ביקורתית של מקורות מידע.

חינוך לחיים משותפים - פעולות בארבעה ממדים



הטמעה משמעותית של חינוך לחיים משותפים וחינוך נגד גזענות כוללת פעולות בארבעה ממדים: מבני, מוסדי, בין-אישי ואישי. הממד המבני מייצר את המסגרת שבתוכה פועלים שלושת הממדים האחרים, וחולש על כולם באופן ישיר - כולל יצירת תרבות של הכלה וכבוד הדדי, הרחבה של נקודת מבט, ומתן מקום למגוון קולות וזהויות; הממד המוסדי כולל פעולות ארגוניות התומכות, מטמיעות וממסדות את התרבות הזאת; הממד הבין-אישי כולל פעולות להעמקת היכרות ולהטמעת מיומנויות של שיח פתוח ומכבד, ולצידן הצבת גבולות ברורים הנוגעים לגילויי גזענות; הממד האישי כולל התייחסות לממד הרגשי ולהטמעת מיומנויות של רפלקציה ובחינה עצמית.

הממד המבני והמוסדי

ברמת המוסד

1. **מינוי ממונה מוסדי:** תפקידו של הממונה יהיה להיות אחראי לפיתוח, ליישום ולהטמעה של התוכנית לחינוך לחיים משותפים בכל מוסד להכשרת עובדי הוראה. הממונה יהיה אחראי, בין היתר, ליצירת מבנה ארגוני ותוכנית עבודה, ולהקצאת משאבים ושעות לימוד התומכים ביעדים ובעקרונות הפדגוגיים, באופן שיתאים לזהות המוסדית ולמרחב התרבותי שהיא פועלת בו.
2. **תוכנית עבודה מוסדית:** המוסד האקדמי יגבש מסמך חזון ותוכנית עבודה מוסדית תלת-שנתית בנושא חינוך לחיים משותפים ולמניעת גזענות. הממונה המוסדי ישתתף בפורום חיים משותפים במכון מופ"ת, שילווה את כתיבת תוכנית העבודה המוסדית וייקח חלק בפיתוח בין-מכללתי של הפרקטיקות משותפות ובהתאמתן לכל מוסד.
3. **תהליכי הערכה, בקרה ומחקר:** מומלץ ללוות את התוכניות במחקר מלווה, במטרה להעריך את יעילות הצעדים שננקטו על פי מדדים אובייקטיביים.
4. **סביבה מוסדית:** הנכחה ומתן מענה לכלל הקולות והקבוצות בתוך הסביבה המוסדית (אירועים, אופי דוברים, תערוכות וכו'), והנחלת השימוש בשפות האם של הסטודנטים (עברית וערבית) במרחב המוסדי: לוח שנה מגוון, שילוט, אתר אינטרנט וטפסים.
5. **שיתופי פעולה בין-מוסדיים וחוף-מוסדיים:** יצירת שיתופי פעולה בין-מוסדיים וחוף-מוסדיים, ופיתוח תוכניות המתבססות על שיתוף פעולה מובנה עם מוסדות שונים להכשרת עובדי הוראה.
6. **תוכניות לימוד וחומרי לימוד:** אלה יכללו חשיפה לכל חלקי החברה הישראלית, וייתנו ביטוי לכלל הקבוצות בחברה הישראלית.
7. **גיבוש מענה מוסדי במקרים של גילויי גזענות:** כדי להבטיח סביבת למידה בטוחה ומוגנת יש לגבש הליך להתמודדות עם גילויי גזענות, ולהכשיר אנשי סגל ייעודיים שישמשו כתובת לדיווח ולטיפול במקרים של גילויי גזענות ושנאת זרים - גלויים וסמויים.

ברמת הסגל האקדמי והמינהלי

8. **מתן גיבוי למרצים ועידודם לעסוק בסוגיות שנויות במחלוקת ובהרחבת נקודת המבט:** יש להבטיח שהמרצים ירגישו בטוחים לגעת בסוגיות שנויות במחלוקת, באופן שיאפשר הרחבה של נקודת המבט של הסטודנטים ודיון פתוח ומכבד.
9. **גיוון בהרכב הסגל:** הצבת יעדים להעסקת עובדים מרקע מגוון בכל הדרגים האקדמיים והמינהליים.
10. **פיתוח מקצועי של הסגל המינהלי והאקדמי, לרבות מנחי סדנאות ההתמחות:** הטמעת הכשרות בנושאי גיוון, כשירות תרבותית, חינוך נגד גזענות וחינוך לחיים משותפים בתוכניות ההכשרה המקצועיות של הסגל האקדמי והמינהלי במוסד.
11. **שילוב של נושא החיים המשותפים והחינוך נגד גזענות בלימודי החינוך ובלומי הדידקטיקה של הוראת המקצוע:** יש לשלב את נושא החינוך לחיים משותפים והחינוך נגד גזענות בכלל מסגרות הלמידה של הסטודנטים, לרבות בתחומי הדעת.

12. גיוון בהרכב הסטודנטיים: הצבת יעדים לגיוון בהרכב הסטודנטיים במוסדות שאינם חד-מגזריים.
13. פיתוח מנהיגות חינוכית מקדמת שותפות: הקניית ידע, כישורים וחוויות לסטודנטים, באופן שיטתי ועקבי לאורך תוכנית הלימודים, לפיתוח מנהיגות חינוכית מקדמת שותפות.
14. השתתפות מגוונת בתוכניות: הצבת יעדים להשתתפות סטודנטים מרקע מגוון בתוכניות דגל ובתוכניות מצטיינים, כולל השתתפות בקורסים בינומסדיים במסגרת למידה שיתופית מקוונת.
15. עידוד יוזמות סטודנטיאליות לפעילות המקדמת מפגש ושותפות.
16. עידוד קהילות לומדות מגוונות מגזרית: עידוד למידה הטרופית בקורסים, וקידום מפגשים בין קבוצות שונות של סגלי הוראה וסטודנטים במסגרת מפגשים מתווכים ומעובדים.
17. הוראה בין-מגזרית: פיתוח תוכניות המכשירות להוראה במגזרים שונים ובבתי ספר משותפים.
18. התנסות בהוראה: ההתנסות בהוראה היא זירה חשובה ללמידת הנושא. ההתנסות תיעשה בקרב אוכלוסיות מגוונות. המדריכה הפדגוגית האקדמית תקבל הכשרה להתמודדות עם סוגיות שיעלו בהתנסות מסוג זה.
19. שלב הכניסה להוראה: עם הכניסה להוראה מתגבשת תפיסת עולמו וזהותו המקצועית של עובד ההוראה המתחיל. סדנאות ההתמחות וקורסי המורים המתחילים יעניקו ללומדים מרחב מוגן ובטוח שבו יוכלו להביא אירועים מהשטח ולהתבונן בהתנהלותם מול תלמידים, הורים וצוותים חינוכיים בהיבטים של חינוך לחיים משותפים. הלומדים יתעמקו בנרטיב האישי, בזהותם ובהשפעתם על יחסם לתלמידים ולהורים בעלי זהויות שונות, ובהתמודדותם עם מצבים מורכבים בגנים ובבתי הספר. סדנאות ההתמחות יהוו המשך של ההתמקצעות בתחום החינוך לחיים משותפים, יחזקו את תחושת המסוגלות של המתמחים בהתמודדותם עם אירועים מורכבים, ויבססו את תפיסותיהם ואת הערכים המנחים את התנהגותם והוראתם בתחום החיים המשותפים. לצורך זה על המנחים בשלב הכניסה להוראה לקבל הכשרה בתחום החינוך לחיים משותפים.
20. לימודי שפה: ייצור מסגרות ללימוד שפה נוספת ועידוד הסטודנטים לעשות זאת, בדגש על לימודי עברית לסטודנטים במכללות ערביות, ולימודי ערבית לסטודנטים במכללות יהודיות. זאת במטרה לייצר תשתית להיכרות, לתקשורת, ולשיתוף פעולה ולמידה.



הממד הבין-אישי ואישי

21. הקניית כלים להתמודדות עם גזענות בכיתה: למידת המשמעות של חוסר תגובה במקרים של גזענות; הקניית כלים להתמודדות עם גזענות כלפי "האחר הנוכח" ו"האחר הנפקד".
22. פיתוח מיומנויות בין-אישיות: פיתוח מיומנויות ליבה התומכות בחינוך לחיים משותפים ובחינוך למניעת גזענות, ובהן הקשבה, כבוד, שיח פתוח ומכבד, והטמעתן במסגרת קורסים ופעילויות.
23. עידוד היכרות ושיתופי פעולה בין סגל וסטודנטים מקבוצות ומרקעים שונים: הטמעת פרקטיקות הוראה להעמקת היכרות ושיתוף פעולה, ובהן משימות משותפות במסגרת קורסים, משימות חקר להעמקת היכרות ועוד.
24. פיתוח מיומנויות לשיח רגשי: סוגיות אלה הן טעונות רגשית, ועל כן נדרש פיתוח של מיומנויות להתמודדות עם הממדים הרגשיים שלהן - הן בקרב הסגל הן בקרב הסטודנטים. מומלץ לשלב סדנאות סימולציה לשכלול מיומנויות אלה.

25. **פיתוח מיומנויות רפלקציה:** עידוד, מתן כלים ופיתוח מיומנויות לבחינה עצמית של הטיות וסטראוטיפים, ושל תהליכים רגשיים הנוגעים להתמודדות עם סוגיות אלה, הן בקרב הסגל הן בקרב הסטודנטים. התהליך הרפלקטיבי מעלה למודעות ומאפשר הבנה מעמיקה, התפתחות וצמיחה אישית.

26. **פדגוגיה ביקורתית:** הממד האינטלקטואלי כולל תוכני ידע (לימודי אזרחות או לימודי מדעי המדינה), ממד של זהות (השתייכות הפרטים לקבוצות ולקהילות), אוריינטציה מוסרית (דיון בערכים ושיפוט מוסרי), והתנהגות ציבורית (התנסות בקבלת החלטות דמוקרטיות בתהליכי הכשרת מורים). יש חשיבות רבה לחשיפה לתאוריות של חשיבה ביקורתית וחינוך פוליטי כאמצעי התומך בתהליך של פיתוח מודעות ביקורתית, עצמית וסביבתית, מודעות לאוכלוסיות שבשולי החברה, ותפקיד החינוך בהבניה החברתית.

27. **מיומנויות בהנחיית קבוצות:** ההוראה והלמידה הרגשית יכולות להשתפר באמצעות רכישת מיומנויות מתחום הנחיית הקבוצות. בחינוך לחיים משותפים חשוב מאוד לעסוק בבירור היחסים הבין-אישיים ובמילוי הצרכים הבסיסיים של החברים בקבוצה, מכיוון שאלה הם הגורמים המשמעותיים להתקשרות, להעצמת הדימוי העצמי ולתחושת היכולת המתפתחות בתהליכים קבוצתיים. מחנכים שהתמחו בהנחיית קבוצות טוענים כי סיפוק סביבה תומכת, המאפשרת לחקור חוויות מורכבות, וכן היכולת לזהות ולבטא רגשות בקבוצה, משפרים את המיומנויות החברתיות, את היכולת לפתח מיומנויות להתמודדות טובה יותר במצבי קונפליקט, ומקדמים הצלחה אישית, חברתית ולימודית. הפעילות בקבוצה מאפשרת לפרט ללמוד מיתר חברי קבוצת השווים אילו התנהגויות תואמות לחברה, אילו התנהגויות דורשות שינוי, ואת פשר המשמעות של החברות בקבוצה.

28. **עיסוק בזהות והנכחת שיח זהויות מורכב:** פיתוח ידע, כלים ומיומנויות לעיסוק בנושא של זהות אישית וקולקטיבית, כדי לחזק תחושת שייכות ותחושת ערך.

29. **שימוש באומנויות בלימוד עקרונות "חינוך לחיים משותפים":** תחום האומנויות (כגון משחק, פסיכודרמה, תיאטרון המדוכאים, תיאטרון בובות, אומנות פלסטית - ציור, פיסול ורישום, קולנוע, וידאו, מחול ופנטומימה) מאפשר למשתתפים ליישם את רעיונותיהם בדבר חיים משותפים, לבטא תחושות, רגשות ותובנות ולהפנים ידע חדש. זוהי הזדמנות חברתית חיובית להתמודד עם מצבים מורכבים הקשורים לקונפליקטים חברתיים ולרגשות סוערים, באמצעות פתרונות יצירתיים. השיח על היצירה הופך את הבלתי מובן למובן, ובכך מאפשר שינוי הן מתוך מודעות לתכנים לא מודעים הן מתוך התנסות בעשייה אומנותית משותפת. ניתן להשתמש באומנות כדרך נוספת למבע רגשי העולה מתוך המפגשים. מטרת העיבוד האומנותי היא להשתמש בתהליך היצירתי כדי לעזור לאנשים לחקור את עצמם, וכך למצוא דרכים חדשות להשיג תובנה אישית ולפתח מיומנויות התמודדות חדשות.





יעדי התוכנית

- ליצור מפגש בין פעילים ופעילות באקדמיה המקדמים חיים משותפים בין אוכלוסיות וחברות שונות ומגוונות במכללות ובאוניברסיטאות בארץ. הכוונה בעיקר לשיפור היחסים בין קבוצות מגדר, לאום, עדה, נטייה מינית ועוד: יהודים, ערבים, פריפריה, מרכז, דתיים, חילונים, אנשים בעלי צבע עור שונה, בעלי מוגבלות, ואנשים בעלי זהויות שונות בתוך כל אחת מהחברות.
- לעודד ולתת אפשרות להחלפת מידע, להתייעצות ולהעשרה הדדית; להעלות דילמות משותפות וייחודיות; לשתף במה שנעשה בכל מוסד חינוכי ולחפש דרכים לשפר את העשייה.
- לקיים למידה תאורטית וחוויתית על התחום; להרחיב את רפרטואר הכלים, הגישות ותפיסות העולם של מי שפועלים לקידום חברה משותפת ושוויון במכללה.
- ליצור ידע חדש, פרי ההמשגה של העשייה הייחודית והמשותפת באקדמיה לקידום חברה משותפת - בקורסים, בקרב הסגל האקדמי והמינהלי, וביחסים בין סטודנטיות וסטודנטים בקמפוס ובחברה.
- לגבש פלטפורמה משותפת למכללות ולמשרד החינוך שתשמש לחיזוק העשייה החינוכית המקומית והארצית המכוונת לקידום הנגשה שוויונית וחברה משותפת בקמפוס ובחברה, ולפיתוח מדיניות משותפת להכשרת מורים בנושא חיים משותפים בחברה הישראלית.

מתי?

ימי ראשון, 12:00-15:00, מכון מופ"ת

למי מיועדת התוכנית?

נציגי המוסדות האקדמיים להכשרת מורים ופעילים ופעילות באקדמיה המקדמים חיים משותפים בין אוכלוסיות וחברות שונות ומגוונות במכללות ובאוניברסיטאות בארץ.

להרשמה: margalit.or@levinsky.ac.il mueen1@gmail.com

יעדי התוכנית

המטרה העיקרית של הפורום היא ליצור קהילה מקצועית בין-מכללתית רב-תרבותית של מורי מורים המשתייכים לאוכלוסיות שונות ועוסקים בתחומים מגוונים. קהילה כזאת תוכל לשמש מודל לקהילות אחרות, תוך כדי עמידה על נקודות חוזק וחולשה של עבודה בסביבה מקוונת שיתופית. מתוך כך, ובעקבות המתווה החדש (ודמני-ענבר), נגזרו לשנת תשפ"א המטרות שלהלן:

- חיזוק השיתופיות בין עמיתים, ובעיקר שיתופיות בין-מכללתית - שהיא חוזקה מרכזית של הפורום.
- חיזוק ערכי היסוד של TEC - הדגשת הרב-תרבותיות ובניית קהילה רב-תרבותית.
- חיזוק רכיבים מקוונים בלמידה.

לצד אלה הוצבו המטרות המסורתיות של פורום TEC:

- למידת עמיתים.
- הכנת מגוון פעילויות שיתופיות מקוונות בקורסים האקדמיים של מרכז TEC.
- קידום קורסים משולבי דגמים דיגיטליים חדשניים.
- השתתפות פעילה ותורמת בימי עיון של מרכז TEC.
- קידום מקצועי של חברי הצוות המלמדים בקורסים השונים.
- עידוד להשתתפות בכנסים מקצועיים בישראל ובח"ל.
- המשך כתיבה של מחקרים שיתופיים על בסיס הנתונים הנאספים בקורסים.
- הצבת מודל לחיקוי בלמידה מקוונת במוסדות להשכלה גבוהה ובמכללות להכשרת מורים.
- למידה בסדנאות התמחות משולבות ומגוונות בין מוסדות שונים.

מה בתוכנית?

- המשך התמיכה במרצים.
- המשך הפיתוח של פרויקטים שיתופיים.
- קיום יום עיון לכל משתתפי הקורסים (12 בינואר 2022).
- תרומה לפיתוח היום המקוון של מרכז TEC (23 במרץ 2022).
- הרחבה של פעילויות הקורסים בקבוצות השיתופיות.

למי מיועדת התוכנית?

לכל התוכניות להכשרת מורים בהשכלה הגבוהה.

כל מוסד בוחר בקורס מתאים לשילוב בתוכנית ההכשרה שלו. כגון: סביבות הוראה מתקדמות, מדעים, אנגלית, חינוך דיגיטלי לגיל הרך, שימוש בטכנולוגיות סיוע בחינוך המיוחד, ישראליות, רב-תרבותיות, יוזמות חינוכיות וקורס מלווה סטאג'. כל מוסד זכאי לשלוח מרצים שמלמדים בקורסים המתאימים לתוכניות הנ"ל להשתלמות מכינה לקורס בינמכללתי מקוון. הסטודנטים בקורס זה מצטרפים לקהילת סטודנטים מגוונת תרבותית ולומדים בקבוצות רב-תרבותיות קטנות בלמידה שיתופית מקוונת.

להרשמה: tecmacam@gmail.com

סרטון על התוכנית למכללות

https://www.youtube.com/watch?v=HTo8mXuo_Gc

על מרכז TEC ופעילויותיו: <http://tec.macam.ac.il>

ראש המרכז - פרופ' מירי שינפלד צוות הניהול: ד"ר מנאל יאזבק אבו אחמד, ד"ר אילן נגר, ד"ר וופא זידאן, ד"ר רויטל כהן

קישורים רלוונטיים

יחסי יהודים-ערבים

ללמוד את הנרטיב ההיסטורי של האחר: פלסטינים וישראלים / דן בר-און וסמי עדוואן
לחיות עם הסכסוך: ניתוח פסיכולוגי-חברתי של החברה היהודית בישראל / דניאל בר-טל (במיוחד פרק ראשון, עמ' 24-52, ופרק שני, עמ' 53-78)



מתחים על רקע תרבותי-אתני

גזענות

ההלפר: מדריך ארגוני למאבק בגזענות / היחידה הממשלתית לתיאום המאבק בגזענות, משרד המשפטים
המרכז לפדגוגיה ביקורתית במכללת סמינר הקיבוצים
חינוך נגד גזענות: מהו? מבוא / שרף חסאן (מהספר שיעור לחיים: חינוך נגד גזענות מהגן עד התיכון, עמודים 9-18)
חסאן מהי גזענות? / פרופ' יהודה שנהב (מהספר שיעור לחיים: חינוך נגד גזענות מהגן עד התיכון, עמודים 19-22)
הכיתה כמיקרוקוסמוס: התמודדות עם התנהגויות ואמירות גזעניות בתוך הכיתה / מרסלו וקסלר (מהספר שיעור לחיים: חינוך נגד גזענות מהגן עד התיכון, עמודים 23-31)
כשהאחר הנפקד נכנס לכיתה: עוד על התמודדות עם גזענות בזירה הכיתתית / מרסלו וקסלר (מהספר שיעור לחיים: חינוך נגד גזענות מהגן עד התיכון, עמודים 32-40)
נגד גזענות: העצמת ילדים/ות בגיל הרך / ד"ר חגית גור זיו (מהספר שיעור לחיים: חינוך נגד גזענות מהגן עד התיכון, עמודים 41-54)
מתחת לעור: על מדעים וגזענות / יעל ניניו, אילת פרל וד"ר יעל קשתן (מהספר שיעור לחיים: חינוך נגד גזענות מהגן עד התיכון, עמודים 73-88)
אנא מן אל יהוד: הוראת ערבית בבתי ספר יהודיים ככלי לחינוך נגד גזענות / רועי זילברברג ואישמעאל בן ישראל (מהספר שיעור לחיים: חינוך נגד גזענות מהגן ועד תיכון, עמודים 127-140)
Integrating the Teaching of English as a Foreign Language (TEFL) and Anti-racist Instruction / Muzna Awayed-Bishara (מהספר שיעור לחיים: חינוך נגד גזענות מהגן ועד תיכון, עמודים 141-167)

אי-שוויון ויחסי כוח

X=Y: הוראת מתמטיקה כהזדמנות לחינוך לערך השוויון / ד"ר גליה זלמנסון לוי
אי-שוויון: בואו נדבר על זה: כלים ופרקטיקות מהפסיכולוגיה החברתית לשיח על אי-שוויון / מחברים: ענת יונה עמדי, עדו פלונטל (חוברת למורה שעוסקת בכלי הנחיה להוראה ולישיח כיתתי בנושאים של אי-שוויון)
חינוך לגיל הרך
מקדמים סובלנות בגיל הרך / משחקים לעתיד לקידום סובלנות בחברה הישראלית. - תוכנית לגיל הרך (מגיל שנתיים ומעלה) המיושמת בהצלחה בארצות רבות בעולם

התמודדות בעת משבר

המלצות לאקדמיה: התמודדות עם האתגרים שמזמנים ההסלמה הביטחונית והעימות האזרחי היהודי-ערבי ליחסים בין סטודנטים יהודים וערבים / אקורד
אל מעבר לחומות - חינוך לשותפות בצל משבר ביטחוני וחברתי (עברית) - מדריך למורה, אקורד
אל מעבר לחומות - חינוך לשותפות בצל משבר ביטחוני וחברתי (ערבית) - / מדריך למורה, אקורד
מדד השותפות בקרב בני ובנות הנוער בישראל לשנת 2020 מדד שנתי הממפה עמדות ורגשות בקרב בני נוער בהקשר של קבוצות שונות בישראל



יחידות מטה, עמותות ומכונים בתחום

המטה לחינוך אזרחי וחיים משותפים
היחידה הממשלתית לקידום המאבק בגזענות
תקוה ישראלית בחינוך
מכון מרחבים
מרכז אקורד: פסיכולוגיה חברתית לשינוי חברתי
האגודה לזכויות האזרח בישראל
סיכוי - העמותה לקידום שיוויון אזרחי
עמותת קדמה
מרכז פרס לשלום וחדשנות